

УДК 811.161.3'42'367.333'367.335.2:821.161.3-3*Б.Пятровіч

Сінтаксічная функцыя злучальных слоў у даданых азначальных частках складаназалежнага сказа (на матэрыяле зборніка Барыса Пятровіча «Спакушэнне»)

Н.П. ЦІМАШЭНКА

Аўтар выяўляе марфалагічную прыналежнасць і характарызуе сінтаксічную функцыю злучальных слоў у даданых азначальных частках складаназалежнага сказа, які з'яўляецца прадуктыўным сродкам перадачы інфармацыі і сродкам стварэння вобразнасці ў мове твораў Барыса Пятровіча; указвае на адценні значэнняў паміж прэдыкатыўнымі часткамі складаназалежных сказаў у залежнасці ад сродкаў сувязі.

Ключавыя словы: сінтаксічная роля, сродак сувязі, злучальнае слова, складаназалежны сказ, даданая азначальная частка.

The author reveals the morphological affiliation and characterizes the syntactic function of the syndetic words in the attributive clauses of the complex sentence, which is a productive means of information transmission and a means of imagery creation in the language of Boris Petrovich's works. The shades of meanings between the predicative parts of the complex sentences depending on means of communication are indicated.

Keywords: syntactic role, means of communication, syndetic word, complex sentence, attributive clause.

Сярод шматлікіх праблем мастацкага стылю даследчыкі вылучаюць праблему ўзаемасувязі слова і вобраза, у вырашэнні якой немалаважную ролю адыгрывае сінтаксічны склад твора. Цікавым у гэтым плане з'яўляецца зборнік апавяданняў «Спакушэнне» вядомага беларускага пісьменніка Барыса Пятровіча, чые творы вызначаюцца сваёй непаўторнасцю і адметнасцю не толькі лексічнага, але і сінтаксічнага ладу. Уся творчасць гэтага празаіка адлюстроўвае нацыянальны каларыт сучаснага беларускага народа. Мова твораў Барыса Пятровіча характарызуецца лексічнай, марфалагічнай, сінтаксічнай насычанасцю. Зборнік «Спакушэнне» не выключэнне. Актуальнасць даследавання заключаецца ў тым, што складаназалежныя сказы, пашыраныя ў мове, вылучаюцца сваёй прадуктыўнасцю і ў гэтым апавяданняў гэтага аўтара.

Складаны сказ, у якім пры дапамозе падпарадкавальных злучнікаў або злучальных слоў аб'ядноўваюцца сінтаксічна нераўнапраўныя прэдыкатыўныя часткі, называецца складаназалежным. Складаназалежны сказ складаецца, як правіла, з дзвюх нераўнапраўных прэдыкатыўных частак, у якіх адна частка паясняе другую і сінтаксічна ёй падпарадкоўваецца. Фармальным паказчыкам гэтай залежнасці выступаюць падпарадкавальныя злучнікі і злучальныя словы, якія знаходзяцца ў даданай частцы: *Разамлелая, прыгожая жанчына¹, якая нехаця прачынаецца² – самая вабная жанчына ў свеце¹* [1, с. 138]; *Пакуль са мною не здарылася гісторыя¹, пра якую і хачу расказаць²* [1, с. 272]. Неабходна дадаць, што ў зборніку апавяданняў «Спакушэнне» часцей сустракаюцца складаназалежныя сказы з некалькімі даданымі: *Яна здавалася цяпер такой бездапаможнаю¹, якой бывае жанчына толькі тады², калі грэх не скарыстацца гэтай бездапаможнасцю³...* [1, с. 107]; *Схапіўшы гаспадарчую сумку¹, што стаяла ў парозе², Сцяпан кінуў туды пачаргова пляшку, шклянку, відэлец¹, за якія трымаўся³, спыніўся, падумаў¹, на чым яшчэ маглі застацца сляды пальцаў⁴, узяў анучку, няспешна і акуратна працёр тронкі нажа ў целе, потым ручкі шуфлядаў, паклаў анучку ў кішэню і выйшаў з хаты, не патушыўшы святла, не зачыніўшы дзвярэй¹* [1, с. 36].

Паміж галоўнай і даданай часткамі могуць выражацца розныя віды семантыка-сінтаксічных адносін. Яны абумоўлены зместам галоўнай часткі і перш за ўсё тым, які член галоўнай часткі паясняецца і якімі моўнымі сродкамі ажыццяўляецца гэта паясненне. У залежнасці ад гэтага паміж галоўнай і даданай часткамі існуюць розныя віды семантыка-

сінтаксічных адносін: суб'ектныя, працэсуальныя (прэдыкатыўныя), аб'ектныя, азначальныя (атрыбутыўныя) і акалічнасныя. У даным артыкуле наша ўвага будзе скіравана на складаназалежныя сказы з даданымі азначальнымі часткамі, што характарызуюць прадмет ці прымету прадмета, аб якім паведамляецца ў галоўнай частцы. Сам прадмет абазначаны назоўнікам, а яго прымета – указальным займеннікам (*той, такі, гэтакі*): *Але словы гэтыя падзейнічалі на яго магічна. Асабліва тыя, што напісаны былі вяззю – арабскай альбо іншай чужою* [1, с. 235]; *Бо чым больш ты любіш чалавека, тым мацней табе ў рэшце рэшт хочацца падзяліцца з ім тым адзіным, той радасцю, якой надзяліў цябе Бог, каб ашчаслівіць каханага і, магчыма, затрымаць яго пры сабе* [1, с. 274]. Для сувязі даданай азначальнай часткі з галоўнай у мове апавяданняў са зборніка «Спакушэнне» Барыса Пятровіча ўжываюцца злучальныя словы і зрэдку падпарадкавальныя злучнікі *што, які, чый, калі, каб* і інш.: *Пачуццё чакання, якое чыталася б тады ва ўсёй постаці бабулькі, мне падалося невыносным* [1, с. 4]; *Я схпіў невялікую сумку-візiтоўку, што цялёпалася на баку, і вытрас з яе паперы і кнігі* [1, с. 13]; *Пра час, калі здавалася, што ўсё забараняюць і табе кроку нельга ступіць без дазволу* [1, с. 16]; *Жаданне, каб бабулька нарэшце падышла да мяне, паступова ператварылася ва ўмольнае падрогванне* [1, с. 4]; *Самая вялікая памылка малпаў, што яны з дрэва ступілі на зямлю, а не ў неба* [1, с. 107]. Як вядома, злучальныя словы выражаюцца адноснымі займеннікамі і прыслоўямі, якія, з'яўляючыся сродкам сувязі даданай часткі з галоўнай, выконваюць адначасова сінтаксічную ролю члена сказа.

Мэта нашага даследавання – выявіць і ахарактарызаваць сінтаксічную функцыю злучальных слоў у даданых азначальных частках складаназалежнага сказа, які з'яўляецца прадуктыўным сродкам перадачы інфармацыі і сродкам стварэння вобразнасці ў мове твораў Барыса Пятровіча.

Са злучальных слоў, якія звязваюць даданыя азначальныя часткі з галоўнымі, у мове зборніка «Спакушэнне» найбольш пашыраныя *які* і *што*: *На момант яна сцялася, нібы пастарэла ад болю, а затым з лёгкім рыпеннем, якое халадзіла цела, адчыніла дзверы* [1, с. 3]; *Ехаць у абшарпаным чырвоным дызелі, які адным сваім знешнім выглядам выклікаў непрыемныя, нат агідныя пачуцці* [1, с. 3]; *Падумаўшы гэтак, я ўзяў заступ, што прытоена стаяў ля сцяны* [1, с. 20]; *Мішка ўзяў у яго прап'яканку, паклаў на сук, што з суседняга дрэва тырчаў, прыцэліўся – лясць!* [1, с. 27].

З марфалагічнага пункту погляду злучальныя словы *які, што* з'яўляюцца адноснымі займеннікамі і ў структуры сказа могуць выконваць розную сінтаксічную функцыю. Канешне, вельмі важнай і актуальнай застаецца праблема размежавання злучальных слоў і аманімічных ім падпарадкавальных злучнікаў, праблема ўстанаўлення іх адрознівальных прымет. Трэба падкрэсліць, што словы *які, каторы, чый* не маюць аманімічнай пары сярод падпарадкавальных злучнікаў і з'яўляюцца толькі займеннікамі. Таму памылкі, якія дапускаюць навучэнцы школ і часам студэнты пры вызначэнні сінтаксічнай ролі гэтых займеннікаў, выкліканы іншымі прычынамі. Слова *што* можа ўжывацца ў ролі займенніка і ў ролі падпарадкавальнага злучніка: *А потым на могілках, што побач з гарадзішчам, з'явілася яшчэ адна свежая магіла* [1, с. 43] (адносны займеннік); *А таму і не было надзеі, што нешта зменіцца* [1, с. 170] (падпарадкавальны злучнік). Калі яго можна замяніць на словы *які, каторы*, то слова *што* будзе з'яўляцца злучальным словам (займеннікам). Параўн.: *А потым на могілках, якія побач з гарадзішчам, з'явілася яшчэ адна свежая магіла*.

Неабходна адзначыць, што ўжыванне злучальных слоў, выражаных адноснымі займеннікамі, можна падзяліць на прыназоўнікавае і беспрыназоўнікавае. Акрамя таго, злучальныя словы звязваюць прэдыкатыўныя часткі складаназалежнага сказа на семантычным і граматычным узроўнях: не маючы пастаяннага лексічнага значэння, у кожным канкрэтным выпадку яны семантычна напаяўняюцца за кошт паясняльнага назоўніка галоўнай часткі (семантычная сувязь); у родзе і ліку яны дапасуюцца з азначальным назоўнікам галоўнай часткі, а склонавая форма злучальных слоў дыктуецца членам сказа даданай часткі (граматычная сувязь).

У мове твораў Барыса Пятровіча злучальнае слова *які* ў складзе даданай азначальнай часткі можа ўжывацца ў назоўным склоне і выконваць функцыю дзейніка: *Па некалькі метраў вакол дзічкі трактарысты не заворвалі, пакідалі лапкі зямлі, які заўсёды ярка зелянеў густою, упартаю травой* [1, с. 116]; *Сябра, які падараваў яго, казаў, што адзін шык вырубав чалавека на паўгадзіны* [1, с. 32]; *Стаіўшыся за дрэвам, можна было выбраць момант і неспадзеўку спыніць прахожага, які, абліваючыся казытлівым халодным потам, спяшае дахаты* [1, с. 31]. З'яўляючыся даданым членам сказа, яно ўжываецца ў адпаведным

ускосным склоне з прыназоўнікам і без яго. Каб правільна высветліць сінтаксічную ролю злучальнага слова, можна карыстацца метадам трансфармацыі, пры якім злучальнае слова замяняецца яго семантычным адпаведнікам – назоўнікам (з залежнымі словамі або без іх), з якім яно звязана па сэнсе і граматычна: *Я ведаў, што яна пакажа на хату, крытую чырвонай дахоўкай, падобную да хаты, у якой прайшло маё дзяцінства* [1, с. 7] – *У хаце прайшло маё дзяцінства*; *Жыў ён у кардоннай хатцы, якую навесілі на бярозу школьнікі* [1, с. 12] – *Хатку навесілі на бярозу школьнікі*. Прымяненне метаду трансфармацыі дае магчымасць дакладней устанавіць семантычны мікраконтэкст, мінімальнае слоўнае акружэнне, у якім рэалізуецца лексічнае значэнне прыназоўніка і раскрываецца характар сінтаксічных адносін, што вызначаюць функцыю прыназоўнікава-склонавай формы злучальнага слова як члена сказа. Высокай частотнасцю ў мове апавяданняў Барыса Пятровіча вызначаюцца спалучэнні займенніка *які* з прыназоўнікамі *ДА, ПРА, У, НА*: *Тут я яму наверх – стабільнасць, пра якую ён гаворыць, для яго цяперашняга, вядома ж, даражэйшага за любое... за нейкае там юнаца каханне* [1, с. 307]; *Таму прыдумка ягоная, пра якую, зразумела, ценя не здагадваўся, у рэшце рэшт усё ж спрацавала* [1, с. 317]; *Але, прызнацца, мне самому хацелася пабачыць тую жанчыну, да якой ён пісаў ліст* [1, с. 304]; *А яшчэ – дуб Зміцер, тры бярозы – Вера, Надзея, Любоў, і рабіна Рая, да якой ён прыходзіў, каль асабліва цяжка было, каб параіцца, і заўсёды меў тут адказ на свой клопат ці чарговы непраходны ступар у развіцці сюжэта новага аповеда...* [1, с. 331]; *Нічога не скажу я і пра суд над дзедам-вартаўніком, на якім яго апраўдалі, бо прызналі вар'ятам* [1, с. 19]; *Праз колькі хвілінаў сядзелі яны за сталом, на якім на сённяшняй неразгорнутай газеце ляжалі няўмела накрэмзаныя скрыглікі сала і шчыра надкусаны агурок* [1, с. 33]; *Хата, у якой жонка ранкам знайшла акрываўленага гаспадара з нажом у грудзях, была хоць і прыватнай, аднак двухкватэрнай* [1, с. 37]; *А зрабіць камін у звычайнай панэльнай дзевяціпавярхоўцы, у якой ён жыў, было абсалютна нерэальна* [1, с. 328]. Заўважым, што прыназоўнік *У* самы прадуктыўны сярод усіх прыназоўнікава-склонавых злучэнняў.

Такім чынам, у даследаваных намі апавяданнях са зборніка Барыса Пятровіча «Спакушэнне» злучальнае слова *які*, што з'яўляецца самым прадуктыўным у адносінах да частотнасці ўжывання, сустракаецца ў пазіцыі ўсіх членаў сказа:

– дзейніка: *І тут я ўбачыў адзінага чалавека, які яшчэ варушыўся ў гэтай зале* [1, с. 4]; *У кожнага, пэўна, ёсць свой вобраз-сімвал дзяцінства, які найчасцей прыгадваецца* [1, с. 113]; *І гэтая пекната нейкім чынам адганяла жах, які павінен быў апанаваць* [1, с. 125]; *Шляхам драбнення аднаго лёсу (чалавека, краіны, чалавецтва, сусвету) на дзясяткі, тысячы... мільярды... розных лёсаў, адзін з якіх, урэшце, можа быць ідэальна правільным* [1, с. 183];

– выказніка: *І таму адзіная аддушына для многіх – забыццё, якое дае гарэлка, а яшчэ такія вось «п'яныя» сходкі* [1, с. 221];

– дапаўнення: *Напісаў аповед, які вы толькі дачыталі* [1, с. 111]; *А яна была ўжо зусім побач, на той бок чоўна, і ўзіралася ў ягонае дно, па якім поўзалі ў вадзе, счупіўшыся па двое, па трое, ракі, збіваліся ў страшныя, ад настаўленых ва ўсе бакі клюшніў, купкі* [1, с. 70]; *Без чоўна, які хлопцы бралі ў знаёмага дядка на вечна зачыненай чоўнавай станцыі напрат за пляшку «чарніла», дабрацца сюды было цяжка* [1, с. 72];

– азначэння: *Назаўтра раницаю хлопцы сплавалі на чоўне ў вёсачку, дзясяткі два хатаў якой былі абыякава, хаатычна, нібы пярлоўка курам, рассыпаныя на супрацьлеглым беразе возера* [1, с. 69]; *Не аўтобус, а звычайны бартавы «газончык», у кузаве якога некалькі радоў лавак – адпаліраваных за гады да бляску дошак* [1, с. 191];

– акалічнасці: *Гэтыя звыклія, даўно падзеленыя абавязкі выканалі ў момант, схопілі вядро, электрычны ліхтар і рванулі да возера, на справу, дзеля якога і прызджалі сюды* [1, с. 68]; *Засталіся нават сям-там крытыя чаротам хлявы, з якіх мы цягалі чараціны на стрэлы для лукаў* [1, с. 118]; *Ён адчуў раптам сябе мужчынам і толькі, забыўшыся на тыя абставіны, у якіх ён цяпер знаходзіўся, забыўшыся на ўсё на свеце* [1, с. 125–126].

Такім чынам, адносны займеннік *які* ў ролі злучальнага слова ў даданных азначальных частках найчасцей выконвае функцыю дзейніка і дапаўнення, менш выступае ў пазіцыі акалічнасці і недапасаванага азначэння, злучальнае слова *які* ў ролі выказніка прадстаўлены адзінкавым прыкладам. Прааналізаваўшы тэксты твораў Барыса Пятровіча, мы прыйшлі да высновы, што беспрыназоўнікавыя і прыназоўнікавыя формы злучальных слоў-займеннікаў характарызуюцца рознай частотнасцю ўжывання ў даданных азначальных частках складаназалежных сказаў, што прадстаўлены ў мове зборніка «Спакушэнне».

Прыназоўнікавыя формы выкарыстоўваюцца радзей за беспрыназоўнікавыя. Ступень іх функцыянальнай актыўнасці залежыць ад лексічнага значэння прыназоўніка, яго стылістычнай замацаванасці, злучальных магчымасцей. Прыназоўнікавыя формы займенніка *які* ў разгледжаных пазіцыях выконваюць функцыю асобнага структурнага элемента прэдыкатыўнай часткі, аднак яны могуць уваходзіць і ў склад словазлучэнняў, цэльных па сэнсе і сінтаксічным ужыванні. У структуры такіх словазлучэнняў займеннік *які*, выступаючы ў форме ўскоснага склону, заўсёды размяшчаецца ў залежнай пазіцыі. Займеннік кампенсуе адсутны кампанент і, дзякуючы сваёй анафарычнасці, утрымлівае ў семантыцы словазлучэння пэўнае рэчыўнае значэнне. У выніку гэтага словазлучэнне захоўвае сваю лексічную і структурную цэласнасць, што дазваляе яму быць асобным членам сказа.

Неабходна адзначыць, што злучальнае слова *які* ў розных склонавых формах найбольш часта сустракаецца ў структуры даданага азначальных частак у тых выпадках, калі аўтару зборніка «Спакушэнне» трэба перадаць чытачу апісанне знешняга выгляду герояў, іх унутранай характарыстыкі, прычым у адной сінтаксічнай канструкцыі можна сустрэць некалькі даданага азначальных са злучальным словам *які*: *Файная, сціпная, разумная дзяўчына... і прыгожая: светла-русыя валасы, якія спадаюць на плечы, вялікія вочы, якія яна не падводзіць фарбай, пухлыя вусны і міленькі, маленькі носік – найлепшы на ёй... у яе... такія ж маленькія вушкі, якіх амаль не відаць з-над валасоў...* [1, с. 318–319].

Злучальнае слова *што* таксама з'яўляецца прадуктыўным сродкам сувязі ў складаназалежных сказах з даданымі азначальнымі часткамі, што прадстаўлены ў мове зборніка «Спакушэнне». У адрозненне ад злучальнага слова *які*, злучальнае слова *што* рэалізуецца толькі ў функцыі дзейніка або прамога беспрыназоўнікавага дапаўнення: *Ізноў неяк не вязаліся ў Сцяпанавай галаве гэтыя словы з тым худым мужчынам у трусах, што сядзеў прад ім* [1, с. 35]; *А пакорліва зірнуў на жанчыну і раптам зноў прыгадаў таго мужчыну, што ўлез у хату праз акно* [1, с. 133]; *Дзверы печкі-буржуйкі, што стаяла амаль пасярод хаты, Гой пакінуў расчыненымі* [1, с. 189]; *Не хацеў будзіць дзяцей, што салодка спалі* [1, с. 208] (злучальнае слова *што* ў ролі дзейніка); *Пытанне, што рабіць тут, у гэтым райцэнтры, ад пачатку не паўставала перада мною* [1, с. 43]; *Гэта, пэўна, ад той самагонкі, што Б. прынесла, розум памутнеў* [1, с. 138]; *Хоць і карціць паглядзець, як пужане кагосьці кавалак трактарнае гусеніцы, што падчаниў я ў дупле на іржавым дроце* [1, с. 120] (злучальнае слова *што* ў ролі прамога дапаўнення). У адзінкавым выпадку злучальнае слова *што* ў структуры непадзельнага словазлучэння ўваходзіць у склад выказніка: *Большасць з вас я ведала толькі па творах, чула пра конікі, што выкідаў той ці іншы на нейкіх афіцыйных сустрэчах* [1, с. 221]. З вышэйадзначанага можна зрабіць вывад, што адносна займеннік *што* ў ролі злучальнага слова ў даданай азначальнай частцы, як правіла, з'яўляецца дзейнікам; у функцыі дапаўнення сустракаецца нячаста ў мове зборніка «Спакушэнне».

Такім чынам, адносна займеннікі *які*, *што* заўсёды паводзяць сябе як назоўнікі. У межах даданай прэдыкатыўнай часткі, як правіла, яны выступаюць у якасці асобнага структурнага элемента, займаючы пазіцыю аднаго члена сказа або залежнага кампанента сінтаксічна непадзельнага словазлучэння. Рэчыўным зместам слоў *які*, *што* могуць быць назоўнікі любога лексічнага значэння – прадметнага і абстрактнага. Гэта пашырае іх спалучальныя магчымасці як залежнага кампанента словазлучэння і дае магчымасць утварыць розныя прыназоўнікава-склонавыя формы. Незвычайна шырокая варыятыўнасць прыназоўнікава-склонавых форм адрознівае іх ад назоўніка і абумоўлівае багацце іх сінтаксічных функцый.

Неабходна заўважыць, што ў мове зборніка «Спакушэнне» намі выяўлена адзінкавае ўжыванне злучальнага слова *чый* у складзе даданай азначальнай часткі, дзе яно выконвае ролю выказніка, а таксама злучальнага слова *хто*, якому належыць роля дзейніка: *Таму нейкага надпісу – чыя гэта кніга, хто ёй карыстаўся, як робіцца цяпер, на ўклейцы не мелася* [1, с. 271].

Злучальныя словы тыпу *дзе*, *куды*, *адкуль*, *калі* і інш., звязваючы прэдыкатыўныя часткі складаназалежнага сказа, паміж якімі існуюць атрыбутыўныя адносіны, уносяць дадатковыя акалічнасныя адценні месца, часу і інш.: *І вось настаў момант, калі ў час абедзеннага перапынку сябра паклікаў да сябе шэф* [1, с. 59]; *У тваю аднапакаеўку, дзе ўвесь час сядзіць дэкрэтная жонка?* [1, с. 127]. Злучальныя словы *дзе*, *куды*, якія часта выкарыстоўвае аўтар зборніка «Спакушэнне», звязваюць з галоўнымі тыя даданыя азначальныя часткі, якія маюць дадатковае прасторавае значэнне (месца і кірунку); гэтыя даданыя звычайна паясняюць у

галоўнай частцы назоўнік з прасторавым значэннем ці ўказальны займеннік пры ім: *А той падышоў да месца, дзе я раней ляжаў, спыніўся і ўвесь скалануўся: разгублена бразнуўшы дужкай, вядро стала на зямлю* [1, с. 18]; *І не хачу пісаць пра доўгія і нудныя месяцы, праведзеныя ў шпіталі, дзе нейкай разнастайнасцю вылучаліся хіба што дні аперацыяў* [1, с. 19]; *А мне трэба было ўжо быць там, у той хаце, дзе я зараз прачынаўся ў калысцы...* [1, с. 48]; *Ды ў дзіцячых кніжках, дзе вычвараюцца мастакі, як хочучь* [1, с. 90]; *У самоце я часта спыняюся над тым месцам, дзе загінула Арына* [1, с. 112]; *І я мог бы назваць той маленькі палескі гарадок, дзе яна адбылася, калі б не выселілі яго пасля Чарнобыля* [1, с. 123]; *У іхнім гарадку была толькі адна вялікая крама – універмаг, дзе можна было набыць нешта вартае* [1, с. 123]; *Іван адышоўся да прыбіральняў, дзе кірмашовага люду было найменей, і агледзеў знаходку* [1, с. 235]; *У рэстаранцы, куды згаладалы Алесь прыплёўся палуднаваць, давалі ўсё ўчарашняе, але чакаць яго даводзілася не менш, чым сённяшняе, – гадзіну* [1, с. 146]; *І адна сухастойна не паслухалася, пацягнула яе не ў той бок, куды меркавалі, а ўпала проста на яе мужа* [1, с. 194].

Даданыя азначальныя, якія паясняюць у галоўнай частцы назоўнік з часавым значэннем ці ўказальнае слова пры ім і звязваюцца з ёю злучальным словам *калі*, маюць дадатковае адценне часу: *Але найбольш гульняў каля дзічкі было ў той кароткі час, калі зжыналі жыта і па ўсім полі стаялі копы саломы, яшчэ не сцягнутыя да краёў у сцірты, а само поле не было ўзарана* [1, с. 116]; *У кожнага чалавека ёсць у жыцці такі момант, калі самы патаемны сон раптам спраўджваецца* [1, с. 127]; *Ружовым, яшчэ туманным вясновым ранкам, калі пачынае ўжо крапаць з дахаў і радасна чырыкаюць перазімавалыя вераб'і* [1, с. 140].

З прыведзеных намі прыкладаў відаць, што сярод прыслоўяў, што выконваюць функцыю злучальных слоў у даданных азначальных частках, у мове твораў Барыса Пятровіча самым прадуктыўным з'яўляецца прыслоўе *дзе*.

Даданыя азначальныя са злучнікам *каб* маюць адценне пажадання і мэты: *Жаданне, каб бабулька нарэшце падышла да мяне, паступова ператварылася ва ўмольнае падрогванне* [1, с. 4]. Даданыя азначальныя са злучнікам *быццам* выражаюць дадатковае адценне параўнання: *Зноў і зноў набіваў прапяканку, аднак пляшка, быццам была яна гумавай ці загаворанай, вісела цэлая* [1, с. 27]. Аднак падпарадкавальныя злучнікі не характэрныя для сувязі даданай азначальнай часткі з галоўнай у мове зборніка «Спакушэнне».

У апавяданнях Барыса Пятровіча намі была выяўлена вялікая колькасць рознага тыпу сінтаксічных канструкцый (як правіла, гэта складаназалежныя сказы, але даданыя азначальныя часткі могуць уваходзіць і ў структуру складаных сказаў з рознымі відамі сувязі), у складзе якіх ёсць некалькі даданных частак з атрыбутыўнымі адносінамі: *Я пісаў ужо, што было гэта ў далёкім, даўнім дзяцінстве, якое скончылася для мяне разам з тым стрэлам, што зрабіў мяне калекам* [1, с. 19]; *Я хутка прайшоў праз вёску, не зазірнуўшы нават на вуліцу, дзе за школай, у якой некалі працавалі мае бацькі, павінна была стаяць нашая хата* [1, с. 119]; *У мяне ж ёсць абавязкі перад людзьмі тут, ёсць родныя і блізкія, якім я патрэбны, якія чакаюць мяне з камандзіроўкі...* [1, с. 46]; *Хлопцы таксама кіравалі на далёкі край вёскі, дзе пачыналася заўсёды свята, адкуль выходзілі дзяўчаты з вялізным вянком з траў, галінак і красак у руках і, з песнямі, павольна ішлі да другога канца вёскі, дзе раскладвалася мужчынамі вогнішча* [1, с. 52].

Такім чынам, даданыя азначальныя часткі – важны і дзейсны сродак перадачы інфармацыі рознага характару ў структуры складаных сказаў мовы зборніка Барыса Пятровіча «Спакушэнне». Часцей за ўсё такія даданыя звязваюцца з галоўнай пры дапамозе злучальных слоў *які*, *што*, якія выконваюць, як правіла, ролю дзейніка або дапаўнення; злучальных слоў *дзе*, *адкуль*, якія выконваюць сінтаксічную ролю акалічнасці месца.

Літаратура

1. Пятровіч, Б. Спакушэнне : апавяданні розных гадоў / Б. Пятровіч. – Мн. : Кнігазбор, 2013. – 340 с.